

РЕГІОНАЛЬНІ МЕЖОБЛАСНІ ОСВІТНІ СИСТЕМИ: РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ У ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Політичні переміни на теренах України кінця ХХ ст. зумовили складні трансформаційні процеси в суспільстві країни. Закладаючи основи української державності, першочерговим завданням молодій незалежній державі стало формування національної економіки. Її стара планова модель вичерпала свій ресурс розвитку а тому визріла термінова потреба запровадження реформ запровадження яких супроводжувалось рядом кризових явищ.

Ці та інші трансформаційні зміни стали наслідком формування у країні нового ринку праці, перерозподілу та вивільнення значної частки трудових ресурсів із активної діяльності. Численних скорочень зазнали низькокваліфіковані спеціалісти робітничих професій машинобудівної галузі та сільськогосподарського виробництва, будівництва, окремі групи фахівців інженерно-технічних та технологічних спеціальностей, збільшилась частка зайнятого населення у сфері послуг. Нерсвагу в працевлаштуванні отримали спеціалісти із вищою освітою молодого і середнього віку з вираженою діловою активністю та комунікабельністю. Розширився ринок праці для фахівців із багатогалузю освітою (економічною і юридичною, технічною і економічною, педагогічною і економічною), та спеціалістів із знанням іноземних мов, комп'ютерних технологій.

Суттєве "пом'якшення" поширення безробіття здатна здійснити освіта, зокрема її система закладів професійного навчання. Їхнім завданням є швидке реагування з надання послуг із фахової перекваліфікації спеціалістів згідно потреб ринку праці, піднесення рівня науково-освітнього і працересурсного потенціалу нації.

Зазначені проблеми набули глибокого вивчення в українській соціології, демографії, економічних працях та широкого обговорення у політичних колах. Завданням суспільної географії є скерування зусиль на просторові аспекти і відмінності розвитку зазначених проблем, визначення напрямків їхнього вирішення шляхом виділення різних рівнів регіональних освітніх комплексів, рекомендацій відносно поглиблення їхньої спеціалізації з професійної підготовки спеціалістів залежно від вимог регіонального, загальнонаціонального й міжнародного ринків праці.

Національний освітній комплекс (НОК) України – це система різних за цільовим призначенням закладів освіти і установ їх обслуговування, які функціонально тісно взаємопов'язані між собою єдиним безперервним освітнім процесом і володіють основними комплексуючими властивостями в межах території держави. Детальний суспільно-географічний аналіз територіальних особливостей і відмінностей організації та розвитку НОК свідчить про його неоднорідність, здатності ділитись на освітні комплекси нижчих територіальних рівнів. Метою нашого суспільно-географічного дослідження є наукове обґрунтування виділення в структурі НОК регіональних освітніх комплексів (РОК) та визначення їх місця в системі організації загальної освіти та формування працересурсного потенціалу країни.

В основу наших регіональних досліджень організації освіти та систем її закладів ми взяли соціально-економічний район – великий регіон країни, територія якого тісно пов'язана з найбільшим розташованим на ній населеним пунктом – демографічним, урбаністичним, соціальним, культурним та економічним ядром, що визначає її головні зовнішні функції і геопросторову організацію (О.Шаблій, 1994) [1]. Відповідно РОК розглядається як складне системне утворення основних типів закладів освіти, установ їх управління й обслуговування соціально-економічного району з чітко вираженими внутрішніми та зовнішніми зв'язками та комплексуючими властивостями, наявністю ядроформуючого центру, який визначає його головні освітні функції, впливає на формування структури закладів та їхню

геопросторову організацію [2]. Ознаками РОК є: а) формування регіональної соціально-освітньої системи (РСОС), де просторово тісно поєднані населення, соціальна й економічна сфери та природне середовище, які, на основі взаємозв'язку та збалансованості, формують ефективну освітньо-господарську модель організації безперервної освіти; б) безперервний освітній процес здійснюється на основі загальнонаціональних і регіональних традицій із використанням освітнього потенціалу найбільшого міста – генеруючого і організуючого центру-ядра; в) спеціалізація у загальнонаціональному поділі та інтеграції праці з фахової підготовки трудових ресурсів із врахуванням сучасних потреб національного і регіонального ринків праці. Основними показниками, що його характеризують є мережа та кількість навчальних місць у дошкільних, шкільних і позашкільних загальноосвітніх закладах, типи, мережа та професійна структура закладів підготовки трудових ресурсів робітничих професій, спеціалістів із вищою освітою. Просторова доступність населення дошкільного, шкільного та молодого віку (15-27 років) до загальноосвітніх закладів навчання центрів професійної підготовки. На їхній основі можна виділити наступні РОК:

Східний РОК визначається рівномірністю та найвищими, від середньонаціонального, показниками формування мережі загальноосвітніх навчальних закладів, високим рівнем організації всіх типів закладів професійного навчання з підготовки спеціалістів для соціально-культурної сфери, управління економікою, паливно-енергетичного комплексу, коксохімічного виробництва, металургії, провідних галузей машинобудування, будівництва, транспорту й зв'язку, сільського господарства, харчової й легкої промисловості Центрально-Східного регіону та національного ринку праці. Формуючим ядром Східного РОК виступає система закладів освіти м. Донецьк.

Північно-Східний РОК виділяється рівномірністю та середньонаціональними показниками формування мережі загальноосвітніх навчальних закладів, високим рівнем організації всіх типів закладів професійної освіти з підготовки спеціалістів для соціально-культурної сфери, управління економікою та провідних галузей машинобудування, хімічного виробництва, будівництва сільського господарства, транспорту та зв'язку Північно-Східного регіону. Загальнонаціональне значення має підготовка правників, військових спеціалістів, фахівців аерокосмічної галузі, ветеринарії. Формуючим ядром Північно-Східний РОК є система закладів освіти м. Харків.

Центрально-Східний РОК визначається рівномірністю та середньонаціональними показниками формування мережі загальноосвітніх навчальних закладів, високим рівнем організації всіх типів закладів професійної освіти з підготовки спеціалістів для соціально-культурної сфери, управління економікою і права, гірництва та металургії, провідних галузей машинобудування, коксохімічного виробництва, будівництва, сільського господарства Центрально-Східного регіону та фахівців паливно-енергетичного комплексу, аерокосмічної галузі, транспорту для національного ринку праці. Ядро-формуючим центром Центрально-Східного РОК є система закладів освіти міст Дніпропетровська та Запоріжжя.

Центральний (Столичний) РОК визначається внутрішньо регіональною диференціацією мережі загальноосвітніх навчально-виховних закладів (нижча від середньонаціонального показника на північно-поліських територіях і середня на решті територій), з найвищим загальнонаціональним рівнем розвитку всіх типів закладів професійного навчання та найширшою фаховою структурою підготовки спеціалістів державного управління й всіх основних сфер та секторів Національного господарства. Формуюче ядро – найбільший національний функціональний культурно-освітній центр регіону та країни – система навчальних закладів м. Києва.

Південний РОК визначається рівномірністю та найнижчою мережею загальноосвітніх навчальних закладів, середнім рівнем організації всіх типів закладів професійного навчання з підготовки спеціалістів для соціально-культурної сфери, управління економікою та права, транспортно- та сільськогосподарського машинобудування, будівництва, транспорту й зв'язку, сільського господарства харчових технологій, туристичного та готельного бізнесу,

фахівців морської військової справи Південного регіону. На відміну від інших РОК Південний РОК формують два центри – системи закладів освіти м. Севастополь та м. Одеса.

Західний РОК характеризується нерівномірністю формування мережі загальноосвітніх закладів (низька – у гірських Карпатських та Поліських регіонах територіях, середня на решті територій), середнім загальноосвітнім рівнем розвитку всіх типів закладів професійної освіти з підготовки спеціалістів для соціально-культурної сфери, управління економікою та праця, основних галузей промислового виробництва, сільського господарства, будівництва, транспорту та зв'язку Західноукраїнського регіону та друкарства, ветеринарії, лісового господарства для національного ринку праці. Формуючим ядром Західного РОК є система закладів освіти м. Львова.

Застосування принципів регіональної організації освітнього процесу дозволяє більш ефективно використовувати: а) наявну компонентно-функціональну структуру закладів освіти та навчально-методичну базу і досягати найвищого рівня освітніх послуг для всіх вікових груп населення регіону; б) кошти державного та місцевого бюджетів.

Література:

1. Соціально-економічна географія України: Навч. посібник/ За ред. проф. Шаблія О.І. – Львів: Світ, 1994.
2. Стецький В. Освітній комплекс Львівської області: регіональні і загальнонаціональні аспекти // Регіональна економіка. – Львів: ІРД ІАНУ, 1998. – №2. – С.184-187.

Summary:

Vasyly Stetskyy. REGIONAL SYSTEMS OF EDUCATION: THEIR ROLE AND SIGNIFICANCE IN ORGANIZING THE EDUCATIONAL PROCESS.

The problems of labor market formation and the role of educational establishments overcoming unemployment in Ukraine are considered. The author thoroughly analyses a component and functional structure of the nationally system of education.

УДК 910.3

Богдан УМАНЦІВ

ТРАНСКОРДОННА ГЕОГРАФІЯ ЧИ ГЕОГРАФІЯ ПОГРАНИЧЧЯ: СПРОБИ КРИТИЧНОГО АНАЛІЗУ ОСНОВНИХ ПІДХОДІВ

Зміни в політичному житті країн Центральної і Східної Європи призвели до трансформації традиційних тенденцій соціально-економічного розвитку. Після розпаду СРСР на теренах цієї колишньої "супердержави" з'явилися нові незалежні країни, які автоматично стали суб'єктами міжнародного співробітництва. Незважаючи на пануючі дезінтеграційні тенденції, нові держави, в тому числі і Україна, отримали потужний інтеграційний імпульс, спрямований на захід. Проте Україна найближчим часом не зможе претендувати на повну участь у європейських структурах типу ЄС. Тому на сьогоднішньому етапі розвитку актуальним стало створення і розвиток нових форм міждержавного співробітництва - транскордонного співробітництва, в т.ч. і у формі єврорегіонів.

В руслі концепції інтеграції України у європейський політичний і господарський простір таке співробітництво (як проміжний етап в повній інтеграції до ЄС) набуває значної ваги. З огляду на важливість і перспективність такого співробітництва його вивчення проводиться багатьма науками.

Транскордонне співробітництво загалом і у формі єврорегіонів зокрема, є порівняно новим процесом організації суспільного життя і тому не набуло значного розвитку, а отже, через зазначену новизну, відповідно і належного наукового дослідження, зокрема серед географів.